

ORTA VADELİ PROGRAM (2016-2018)

GİRİŞ

1. Merkezi Yönetim Bütçesinin hazırlık sürecini başlatan ve 2016-2018 dönemini kapsayan "Orta Vadeli Program (OVP)", 11 Ekim 2015 tarih ve 29499 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Program çerçevesinde hazırlanan 2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı TBMM'ne gönderilmiştir. Ancak, 1 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen Genel Seçim nedeniyle 2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun TBMM'nde görüşülmesi ve yasalaşması mümkün olamamıştır.

2. Genel Seçim sonrasında yeni hükümetin kurulmasıyla birlikte yasal süreç için yeterli süre kalmadığından 2016 Yılı Merkezi Yönetim Geçici Bütçe Kanunu 23 Aralık 2015 tarih ve 29571 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, 2016 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı'na temel teşkil edecek olan OVP'nin revize edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

3. Küresel ekonomide ABD ve bazı AB ülkelerinin öncülüğünü yaptığı nispi bir canlanma süreci gözlenmektedir. ABD ekonomisindeki canlanmayla birlikte ABD Merkez Bankası (Fed) 2015 yılının Aralık ayında sınırlı da olsa faiz artırımına gitmiştir. Fed'in önümüzdeki dönemde de gelişmelere bağlı olarak tedricen faiz artırımına gitmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, Çin ekonomisindeki yavaşlamanın, bankacılık ve kredi piyasasındaki sorunların, ticaret ve finans aracılığıyla yakın çevresi ve dünya ekonomisine yayılma riski devam etmektedir. AB ekonomisinde ise büyüme beklenenin gerisinde kalmakta, yüksek işsizlik ve kamu borcu sorunları gündemdeki yerlerini korumaktadır.

4. Türkiye'de ise genel seçim sonrasında siyasi istikrarın sağlanmasının olumlu etkileri gözlenmekle birlikte, yakın coğrafyada artan jeopolitik ve ekonomik riskler önemini korumaktadır. OVP'nin revizesinde AB ile ilişkiler dâhil olmak üzere son dönemde yaşanan yurt içi ve yurt dışı siyasi ve ekonomik gelişmeler, riskler ve beklentiler dikkate alınmıştır.

5. OVP'nin temel amaçları istikrarlı ve kapsayıcı niteliğiyle büyümeyi artırmak, enflasyonu düşürmek, mali disiplinin sürdürülmesiyle birlikte cari açığı azaltma eğilimini korumaktır.

6. Bu temel amaçlar çerçevesinde yapısal reformların hayata geçirilmesine kararlılıkla devam edilecektir. Bu kapsamda 10 Aralık 2015 tarihinde kamuoyuyla paylaşılan 64.üncü Hükümet 2016 Yılı Eylem Planının uygulanmasına başlanmıştır.

7. Ayrıca, Onuncu Kalkınma Planında yer alan ve daha önce kamuoyuyla paylaşılan 25 Öncelikli Dönüşüm Programının uygulanması etkin bir şekilde takip edilecektir. Bu kapsamda eylem planlarında yer alan eylemlerin gerçekleştirilmesi sürecinde; yatırımları ve ihracatı artırmaya, cari açığı aşağı çekmeye, ekonominin istihdam ve verimlilik seviyesini, rekabet gücünü yükseltmeye, kamu maliyesini güçlendirmeye ve mali disiplinin kalitesini artırmaya yönelik eylemler öncelikle ele alınacak ve bu eylemlerin gerektirdiği yasal düzenlemelere hız verilecektir.

I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

A. DÜNYA EKONOMİSİ

8. Küresel ekonomi, gelişmiş ekonomilerdeki zayıf toparlanma ve gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlamayla birlikte ılımlı seyretmekte, zayıf ve kırılgan görünümünü sürdürmektedir. Küresel finansal krizin üzerinden yedi yıl geçmesine rağmen küresel düzeyde dengeli ve istikrarlı büyümenin sağlanması temel sorun alanı olmaya devam etmektedir.

9. 2015 yılında dünya büyümesinde önceki yıla göre bir miktar yavaşlama beklenmektedir. Bu gelişmede; başta Çin olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonominin yavaşlaması, yılın ilk yarısında ABD'nin bazı temel ekonomik göstergelerindeki bozulmalar, yavaşlayan küresel ticaret hacmi, makroekonomik belirsizlikler ve artan jeopolitik riskler etkili olmuştur. 2014 yılı ortalarından itibaren düşüş eğilimine giren petrol başta olmak üzere emtia fiyatları gelişmiş ekonomilerin büyümelerini desteklerken emtia ihracatçısı ülkelerin büyümelerini yavaşlatmıştır. IMF'nin Ekim ayı Küresel Ekonomik Görünüm Raporu'nda 2015 yılı için yüzde 3,1'e indirilen dünya büyümesinin 2016 yılında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde beklenen ivmelenme sonucunda yüzde 3,6 olması beklenmektedir¹.

10. Gelişmiş ekonomiler, 2015 yılında ılımlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde; finansman maliyetlerinin düşük seyretmesi, istihdamda gözlemlenen iyileşmeler, ABD ekonomisinde artan piyasa güveni neticesinde yatırımların artmaya başlaması ve uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarının düşük seyretmesi büyüme sürecini desteklemektedir. Avro Bölgesinde de artan iç talep büyümeye katkı vermektedir. Buna karşılık, Avro Bölgesi genelinde güçlü ve istikrarlı bir toparlanmanın sağlanamamış olması gelişmiş ekonomilerdeki canlanmayı sınırlandırmaktadır. Gelişmiş ekonomilerin 2015 yılı büyüme tahmini yüzde 2,4'ten yüzde 2,0'ye, 2016 yılı büyümesi ise yüzde 2,4'ten yüzde 2,2'ye indirilmiştir.

11. ABD ekonomisinde, 2015 yılı büyüme tahmini yüzde 3,1'den yüzde 2,6'ya indirilmiştir. Söz konusu aşağı yönlü revizyonda ABD ekonomisinin son dönemde toparlanma eğilimi göstermesine karşın 2015 yılının ilk yarısında; doların diğer para birimleri karşısında değer kazanmasının ihracatı yavaşlatması, ilk çeyrekte kötü hava koşullarından kaynaklanan olumsuz gelişmeler, tüketici harcamalarındaki azalma ve emtia fiyatlarındaki düşüş gibi nedenlerle yaşanan ivme kaybı etkili olmuştur. ABD ekonomisinin 2016 yılında yüzde 2,8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

12. ABD ekonomisinde son iki yıldır devam eden toparlanma eğilimi, 2015 yılının ikinci yarısından itibaren Fed'in muhtemel faiz artırımına yönelik beklentilerin artmasına neden olmuştur. Ancak, Çin başta olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde belirginleşen yavaşlama ve ABD dolarının güçlenme eğiliminin yanı sıra Çin'in para birimini 2015 yılı Ağustos ayında arka arkaya üç kez devalüe etmesi, doların daha da değerlendirilerek dış ticarete dezavantaja yol açabileceği endişelerini artırmıştır. 2015 yılının son aylarında Fed'in faiz artırımına ne zaman başlayacağı ve faiz artırım patikasının nasıl olacağı piyasalar tarafından yakından takip edilmiştir. Nitekim 16 Aralık 2015 tarihinde Fed, 2006 yılından bu yana ilk kez politika faiz oranını 25 baz puan artırarak yüzde 0,25-0,5 aralığına yükseltmiştir.

13. 2008 küresel krizinin bankacılık ve kamu borç krizine dönüştüğü Avro Bölgesinde düşük büyüme, düşük istihdam, düşük talep, deflasyon riski, artan kamu borçları, işsizlik ve finansal kırılganlık başlıca sorun alanları olmaya devam etmektedir. Avro Bölgesinde büyüme kırılgan ve ülkelerarası heterojen bir yapı sergilemekle birlikte, ekonomik toparlanma devam etmektedir. Avro Bölgesindeki ekonomik aktivite, 2015 yılının ilk üç çeyreğinde büyük ekonomiler öncülüğünde ılımlı bir şekilde artmıştır. Bölgenin en büyük ekonomisi olan Almanya'da aktivitenin güçlü seyretmesine ek olarak sorunlu Avro Bölgesi ülkelerinden İspanya ve Portekiz'in de toparlanmaya devam etmesi, Avro Bölgesine yönelik ılımlı büyüme beklentilerini artırmıştır. Avro Bölgesinin 2015 yılında yüzde 1,5, 2016 yılında ise yüzde 1,6 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Avrupa Merkez Bankası (AMB), 3 Aralık 2015 tarihinde büyümeyi ve

¹ Dünya ekonomisine ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2015 yılı Nisan ve Ekim ayında açıklanan tahminlerdir.

enflasyonu desteklemek amacıyla mevduat faiz oranını 10 baz puan azaltarak negatif yüzde 0,3'e indirmiştir. Varlık alım programının kapsamını da genişletmiş ve süresini 2017 yılı Mart ayına kadar uzatmıştır. AMB tarafından uygulamaya konan parasal genişlemeci tedbirlerin finansal koşulları daha elverişli hale getirme potansiyeli, Euro'da meydana gelen değer kaybının rekabet gücüne olumlu etkisi ve uluslararası enerji fiyatlarındaki düşüş nedeniyle oluşacak harcanabilir gelir artışının 2016 yılında Avro Bölgesinde büyüme performansına olumlu katkı vermesi beklenmektedir.

14. Fed'in para politikasını normalleştirme sürecine dair belirsizlikler nedeniyle küresel finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma 2015 yılında da devam etmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin dış finansman maliyetlerinin yükselmesinin yanında emtia fiyatlarının düşük seyretmesi, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonomide büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir. 2015 yılının ilk aylarından itibaren Çin, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke finansal istikrarın sağlanması için birbiri ardına faiz değişikliğine gitmiştir. Artan jeopolitik risklerin yanında Çin ekonomisinin yavaşlaması başta uzak doğu ülkeleri olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkenin büyümesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Küresel büyümeye uzun süredir önemli katkı veren Çin'de büyümenin 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla yüzde 6,8 ve yüzde 6,3'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde gelişmekte olan ekonomilerin büyüme tahminleri IMF tarafından 2015 yılı için yüzde 4,3'den yüzde 4'e, 2016 yılı için ise yüzde 4,7'den yüzde 4,5'e revize edilmiştir.

15. Çin ve Hindistan hariç tutulduğunda 2015 yılında gelişmekte olan ülkelerde ortalama büyüme hızının yüzde 1,8 oranında gerçekleşmesi beklenirken, Türkiye ekonomisinin ise bu ülkelerden pozitif yönde ayrılarak büyüme hızının söz konusu oranın oldukça üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

16. Dünya ticaret hacmi büyümesinin, 2015 yılında gelişmiş ekonomilerdeki toparlanmaya rağmen gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlama nedeniyle önceki yıla göre sınırlı miktarda gerilemesi beklenmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında dünya ticaret hacmi artışının sırasıyla yüzde 3,2 ve yüzde 4,1 olması beklenmektedir.

17. Küresel ekonomi 2008 krizinden bu yana toparlanma eğilimindedir. Ancak bu toparlanma ülkeler arasında farklılaşmakta, ılımlı ve dengesiz bir yapıda devam etmektedir. Fed'in 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla faiz artışlarına başlaması, Çin ekonomisinin yavaşlaması, emtia fiyatlarındaki düşüş, artan finansal dalgalanmalar, zayıf seyreden küresel talep ve ticaret, dalgalı sermaye girişleri ve değer kaybeden ülke paraları özellikle gelişmekte olan ekonomiler için aşağı yönlü riskleri artırmaktadır. Bu gelişmelere ek olarak, 2016 yılında ABD'de yapılacak başkanlık seçimleri, Birleşik Krallık'ta yapılacak AB'den çıkış referandumu gibi siyasi belirsizlikler ve artan jeopolitik riskler önümüzdeki döneme ilişkin küresel büyüme beklentilerini sınırlandırmaktadır.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİ

18. 2014 yılı büyüme hızı piyasa beklentilerinin biraz üzerinde yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve hizmetler sektörlerinde büyüme hızları beklentilerin altında kalırken, sanayi sektörünün büyüme hızı beklentileri bir miktar aşmıştır. Talep yönünden ise büyümenin temel kaynağı ihracat olmuş ve net ihracatın büyümeye katkısı yüzde 1,8 puan olarak gerçekleşmiştir.

19. 2015 yılının ilk üç çeyreğinde GSYH yüzde 3,4 oranında artış kaydetmiştir. Bitkisel üretimdeki artışın yanı sıra hizmetler sektörü katma değerinde kaydedilen artış büyümeyi desteklemiştir. Harcama yönünden ise yurtiçi talep kaynaklı bir büyüme gerçekleşmiştir. Özel tüketim harcamaları Ocak-Eylül döneminde güçlü seyrederken, özel kesim sabit sermaye yatırımlarında özellikle ikinci çeyrekte önemli miktarda artış

gerçekleşmiştir. İhracattaki duraksamanın ithalattaki yavaşlamadan daha fazla olması nedeniyle yılın ilk üç çeyreğinde net ihracatın büyümeye katkısı negatif 0,7 puan olmuştur.

20. 2015 yılının son çeyreğinde sanayi üretiminin takvim etkisi nedeniyle ivme kazanması ve hizmetler sektöründe büyümeyi destekleyici görünümün devam etmesi beklenmektedir. Yurt içi talep kaynaklı büyümenin yılın son çeyreğinde de sürmesi öngörülmektedir. Bu gelişmeler ve beklentiler altında 2015 yılında GSYH'nın yüzde 4,0 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

21. 2015 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruflarının ve yatırımlarının azalması; kamu kesiminde ise tasarrufların ve yatırımların artması beklenmektedir. Yüksek ve sürdürülebilir büyüme ve bunun sağlıklı finansmanı açısından özel tasarrufların artması önem arz etmektedir.

22. Üretim faktörlerinin büyümeye katkısı incelendiğinde, 2014 yılında yüzde 2,9 oranında gerçekleşen büyüme hızına en büyük katkıyı oldukça yüksek oranda artış sergileyen istihdamın sağladığı görülmektedir. Öte yandan, toplam faktör verimliliği ise söz konusu yılda büyümeye önemli ölçüde negatif yönde katkı yapmıştır. Dolayısıyla, 2014 yılında büyüme öngörüler çerçevesinde tamamen istihdam ve sermaye stokundaki artıştan kaynaklanmıştır. 2015 yılında ise toplam faktör verimliliğinin düşük düzeyde de olsa büyümeye pozitif katkı sağlaması ve istihdamın büyümeye katkısının genel eğilimine doğru gerilemesi beklenmektedir. OVP dönemi boyunca büyümede sağlanacak hızlanmanın, sermaye stoku ve toplam faktör verimliliğinin katkısıyla gerçekleşmesi beklenmektedir.

23. Mevsimsel etkilerden arındırılmış yeni istihdam serisi verilerine göre, 2012 yılı başından itibaren gerek işgücüne katılma oranı gerekse istihdam oranı artış eğilimine girmiştir. Ancak, istihdam artışına nazaran işgücüne katılma oranlarındaki artışın işsizlik oranı üzerindeki etkisinin daha güçlü olması sonucunda 2012 yılının ortalarından itibaren işsizlik oranında bir artış eğilimi gözlenmektedir. Bu artış eğilimi 2014 yılında ivmelenmiş ve işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 9,9 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının ilk çeyreğinde işsizlik oranı azalma eğilimine girmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde ise istihdam artışı işgücüne katılım oranındaki artışı dengelemiş ve mevsimsel etkilerden arındırılmış işsizlik oranı yüzde 10,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde ise işsizlik oranı yüzde 10,4, işgücüne katılma oranı da yüzde 51,4 olarak yatay seyretmiştir. Aynı dönemde tarım dışı istihdamda, özellikle hizmetler sektörü kaynaklı bir artış eğilimi gözlenmiştir.

24. Mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre işsizlik oranı Eylül 2015 döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,2 puan azalarak yüzde 10,4 olmuştur. Toplam istihdam ise aynı bazda 934 bin kişi artış kaydetmiştir.

25. 2014 yılında ihracat, küresel ekonomide beklenen toparlanmanın gerçekleşmemesi, Euro Bölgesinde görülen talep artışının sınırlı kalması ve yakın ticaret ortaklarımızda ve komşularımızda yaşanan siyasi ve ekonomik sorunların devam etmesine rağmen hem reel hem de nominal olarak artış kaydetmiş ve 157,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Büyümede görülen ılımlı seyir ve petrol fiyatlarındaki kısmi gerileme ithalatın 2014 yılında nominal olarak yüzde 3,8 oranında gerilemesine neden olmuş ve söz konusu yılda ithalat 242,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Özellikle altın ithalatında görülen görece normalleşme eğiliminin yanında altın ve enerji hariç dış ticaret açığında önemli miktarda iyileşme kaydedilmiştir. Söz konusu gelişmelere bağlı olarak cari açığın GSYH'ya oranı 2014 yılında, bir önceki yıldaki yüzde 7,9 seviyesinden yüzde 5,8 seviyesine gerilerken altın hariç tutulduğunda bu oran yüzde 5,3'e inmiştir.

26. Küresel toparlanmadaki belirsizliğin devam etmesi, AB ekonomilerindeki yavaş toparlanma, yakın coğrafyadaki siyasi ve ekonomik gelişmeler, euro/dolar paritesindeki aşağı yönlü hareket ve petrol fiyatlarındaki düşmenin ticaret ortaklarımızda yarattığı gelir etkisiyle 2015 yılında ihracat 143,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Ekonomik aktivitede ılımlı bir patikanın devam etmesi, enerji ve emtia fiyatlarındaki gerileme ve döviz kurundaki gelişmelere bağlı olarak 2015 yılında ithalat bir önceki yıla göre azalma eğilimi göstererek 207,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 2015 yılında cari açığın GSYH'ya oranının yüzde 4,4 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir.

27. 2015 yılında TÜFE yıllık artış oranı bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 8,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Türk Lirasındaki değer kaybının kur geçişkenliğinin yüksek olduğu temel mal fiyatlarına yansımalarının yanı sıra, gıda fiyatlarında kaydedilen yüksek oranlı artışın etkisi öne çıkmıştır. Özellikle işlenmemiş gıda enflasyonu son iki yıldaki yüksek artış eğilimini 2015 yılında da sürdürmüştür. Gıda fiyatlarındaki bu yüksek seyir aynı zamanda yemek hizmetleri kanalıyla hizmet enflasyonunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Başta petrol olmak üzere ithalat fiyatlarında kaydedilen düşüşlerin tüketici enflasyonuna etkisi ise döviz kuru gelişmeleri nedeniyle sınırlı kalmıştır.

28. 2015 yılının ilk iki ayında TCMB, çekirdek enflasyon göstergelerindeki olumlu görünüm nedeniyle faizlerde ölçülü indirimler gerçekleştirmiştir. Ancak, enflasyon görünümüne yönelik olumsuz gelişmelerin beklentileri kötü yönde etkilemesi faizlerin daha düşük seviyelere indirilmesine engel olmuştur. Diğer taraftan, 2015 yılının ikinci yarısında yurt içinde ve dışında yaşanan gelişmeler Türk Lirasında değer kayıplarına neden olmuştur. TCMB, kurlardaki bu oynaklık karşısında Türk Lirası cinsi fonlamanın ortalama maliyetini artırıcı ve piyasaya döviz likiditesi sağlayıcı adımlar atmıştır. Bu süreçte TCMB, küresel düzeyde para politikalarında beklediği normalleşme karşısında atacağı adımları açıklamıştır. Bu doğrultuda, TCMB normalleşmeyle birlikte faiz koridorunun bir hafta vadeli repo faiz oranı etrafında daha simetrik hale getirilip daraltılacağını duyurmuştur. Bununla birlikte, normalleşme öncesi ve sonrası dönemde piyasadaki döviz likiditesini düzenlemek, bankacılık sektörünün pasif vadesini uzatmak ve aracılık maliyetlerini düşürmek amaçlarına yönelik tedbirler uygulanacağı belirtilmiştir. Mevcut para politikasının duruşu enflasyon görünümüne karşı sıkı, döviz likiditesinde dengeleyici ve finansal istikrarı destekleyici niteliktedir.

29. 2014 yılında genel devlet toplam gelir ve harcamaları 2013 yılına göre GSYH'ya oran olarak sırasıyla 0,3 puan ve 0,5 puan azalmıştır. Bir önceki yıla göre, genel devlet cari giderlerinde ve transferler toplamında önemli bir değişiklik olmazken, yatırım harcamalarındaki azalışın etkisiyle faiz dışı harcamalar 0,1 puan azalarak yüzde 37,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranı ise, büyümedeki yavaşlamanın etkisiyle özellikle dolaylı vergilerdeki kısmi performans kaybıyla yüzde 39,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

30. Bu çerçevede, GSYH'ya oran olarak genel devlet açığı yüzde 0,6; genel devlet faiz dışı fazlası ise yüzde 2,3 olarak gerçekleşmiştir.

31. 2015 yılında vergi tahsilatının programlanan seviyeden yüksek gerçekleşmesi ve sosyal güvenlik sistemi prim gelirlerinde kaydedilen artış sonucunda özelleştirme gelirleri dâhil genel devlet gelirlerinin bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak GSYH'ya oranla yüzde 40,7 olması beklenmektedir. Genel devlet faiz dışı harcamalarının ise özellikle yatırımlara sene içerisinde sağlanan ilave kaynakların ve cari harcamaların etkisiyle 2014 yılı seviyesinin 0,7 puan üzerine çıkararak GSYH'ya oranla yüzde 37,9 seviyesinde olması öngörülmektedir.

32. Bu gelişmelere paralel olarak, genel devletin 2015 yılında dengede olması; genel devlet faiz dışı fazlasının ise GSYH'ya oran olarak yüzde 2,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

33. 2014 yılında yüzde 1,7 olan faiz harcamaları ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının GSYH'ya oranının 2015 yılında yüzde 2,2'ye yükselmesi, 2015 yılı program tanımlı genel devlet faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,8 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

34. GSYH'ya oranla 2014 yılında yüzde 0,6 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin 2015 yılında sıfırlanması; program tanımlı kamu kesimi fazlasının ise aynı dönemde yüzde 0,6'dan yüzde 0,8'e yükselmesi beklenmektedir.

35. 2014 yılında GSYH'nın yüzde 33,5'i olarak gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun, 2015 yılında yüzde 32,6 olması öngörülmektedir.

36. 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesiyle AB'ye katılım süreci de dâhil olmak üzere Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Zirvede, katılım müzakerelerinin yeniden canlandırılması, terörle mücadelede işbirliği, vize serbestisi diyalogu süresinin hızlandırılması, göç yönetiminde yük paylaşımı ve Gümrük Birliğinin güncellenmesini kapsayan önemli kararlar alınmıştır.

37. Bu kapsamda, 14 Aralık 2015 tarihinde iki yıl aradan sonra Türkiye-AB Hükümetlerarası Katılım Konferansı toplanmış ve 17 No'lu Ekonomik ve Parasal Politika Faslı müzakerelere açılmıştır. Diğer fasılların da müzakerelere açılmasına yönelik teknik çalışmalar hızlandırılacaktır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde AB ile ilişkilerin ivme kazanmasının yanı sıra AB ekonomilerinde öngörülen canlanmanın Türkiye ekonomisinin büyüme performansına olumlu katkıda bulunması beklenmektedir.

38. Göç yönetiminde yük paylaşımı kapsamında AB tarafından sağlanacak mali kaynak ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilerin topluma ve ekonomiye uyumunu güçlendirmek için kullanılacaktır.

II. TEMEL AMAÇ

39. OVP'nin temel amacı; makroekonomik istikrarın korunduğu, cari açığın ve enflasyonun aşamalı olarak düşürüldüğü bir ortamda yapısal reformlar yoluyla büyümeyi artırmak ve daha kapsayıcı hale getirmektir.

40. Program döneminde büyüme stratejisi, makroekonomik istikrarın güçlendirilmesi, beşeri sermayenin geliştirilmesi ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi, teknoloji ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılması, fiziki altyapının güçlendirilmesi ve kurumsal kalitenin iyileştirilmesi şeklinde beş temel eksen üzerine oturmaktadır.

41. Program döneminde, yurt içi tasarrufları artırmak, özel yatırımlar kaynaklı bir büyüme yapısını ve sanayide dönüşümü özendirmek, ekonominin rekabet gücünü, verimlilik düzeyini yükseltmek temel önceliklerimizdir.

42. 2016 yılında; siyasi belirsizliklerin azalması ve gelirler politikası ile yurt içi talepte beklenen canlanma büyümeyi destekleyecektir. Büyüme, özellikle rekabet gücümüzü artıracak dış ticarete konu olan mallar üreten sektörler ağırlık veren yatırımlar kaynaklı olacaktır. Cari açığı azaltmak ve enflasyonu düşürmek amaçları çerçevesinde harcanabilir gelir artışının altında seyreden bir yurt içi tüketim yapısı tasarlanmaktadır.

43. Enflasyon ve cari açıkla mücadelede maliye ve para politikaları, makro ihtiyati tedbirler, yapısal reformlar, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin desteklenmesi temel politika araçları olacaktır.

44. Bu çerçevede; yüksek katma değerli mal ve hizmet ihracatının artırılması, yurt içi üretim ve ihracatın ithalata olan bağımlılığının azaltılması, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, mali piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği ile derinliğin artırılması, kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması ve kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesi, işgücü becerisi ve üretkenliğinin artırılması, istihdam piyasasının daha esnek hale getirilmesi, hukuki düzenlemelerin öngörülebilirliğinin artırılması, fikri mülkiyet haklarının iyileştirilmesi, enerji verimliliğinin geliştirilmesi, kayıt dışılıkla mücadele edilmesi, devlet yardımlarında etkinliğin artırılması, iyi yönetim, yerel yönetimler ve bölgesel gelişme alanlarında başlatılan yapısal dönüşüm ve reformların tamamlanması önem arz etmektedir.

III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR

A. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ

45. Programın makroekonomik çerçevesi oluşturulurken; dönem içerisinde, belirsizlik ortamının azalacağı, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı, ticaret ortaklarımızın ılımlı büyüyeceği, finansal piyasalardaki dalgalanmaların ve jeopolitik risklerin azalacağı, Fed'in faiz artırımlarının tedrici olacağı ve bu kararların ekonomimiz üzerindeki etkisinin sınırlı kalacağı, büyümenin finansmanında yurt içi tasarruflarla birlikte yabancı sermaye girişinin belirli bir katkıyı sağlayacağı, dış ticaret hadlerimizde görece bir iyileşme olacağı varsayılmıştır.

1. Büyüme

46. 2016 yılında GSYH büyümesi yüzde 4,5 olarak öngörülmüştür. 2017 ve 2018 yıllarında ise üretken alanlara yönelik yatırımlarla desteklenen, daha çok yurt içi tasarruflarla finanse edilen, verimlilik artışına dayalı bir büyüme stratejisiyle GSYH artış hızı her yıl için yüzde 5 olarak hedeflenmiştir. Verimlilik artışının özel kesim yatırımlarından ve yapısal reformlardan kaynaklanması beklenmektedir. Bu dönemde büyüme hızı yükseltilirken enflasyon ve cari açığın düşürülmesi öngörülmüştür.

47. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı artırılacak ve özel kesim yatırımları ve ihracata dayalı bir büyüme yapısı desteklenecektir.

2. Kamu Maliyesi

48. Kamu kesimi genel dengesinin 2016 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,3 açık vermesi ve Program dönemi süresince bu seviyede kalması öngörülmektedir.

49. 2016 yılı sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 0,7 olması öngörülen genel devlet açığının 2018 yılında yüzde 0,4'e gerilemesi hedeflenmektedir.

50. 2016 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,6 olması öngörülen program tanımlı kamu kesimi fazlasının dönem sonunda yüzde 1,3'e yükselmesi öngörülmektedir.

51. Genel devlet toplam harcama ve gelirlerinin GSYH'ya oranlarının, 2016 yılındaki sırasıyla yüzde 41,6 ve yüzde 41 olan seviyelerinden Program dönemi sonunda kademeli bir azalışla yüzde 39,9 ve yüzde 39,5 seviyelerine gerilemesi beklenmektedir.

52. Ücret ayarlamalarının sosyal güvenlik primi tahsilatlarını artırması sebebiyle 2016 yılında, GSYH'ya oran olarak 0,8 puan artışla yüzde 30,4'e yükselmesi beklenen toplam vergi yükünün tedrici bir azalışla Program dönemi sonunda yüzde 30'a gerilemesi öngörülmektedir.

53. GSYH'ya oranla, 2016 yılında yüzde 31,7 olarak gerçekleşmesi beklenen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun Program dönemi sonunda yüzde 29,5'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

3. Ödemeler Dengesi

54. Program döneminde yıllık ortalama reel olarak ihracatın yüzde 12,7, ithalatın ise yüzde 11,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

55. 2016 yılında 155,5 milyar dolar olması beklenen ihracatın dönem sonunda 201,4 milyar dolara, 210,7 milyar dolar olması beklenen ithalatın ise dönem sonunda 273,2 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

56. Program döneminde; yüksek katma değerli mal ve hizmet ihracatının artırılmasına, ihracatın ve yurt içi üretimin ithalata olan bağımlılığının azaltılmasına ve özellikle hizmet gelirlerinin artırılmasına yönelik politika önceliklerinin katkısıyla, 2016 yılında cari açığın milli gelire oranının yüzde 3,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Daha dengeli bir dış ticaret dengesi yapısının oluşmasına bağlı olarak söz konusu oran; uyumlu para, maliye ve gelirler politikaları ile yapısal reformların orta vadede etkisinin görülmesi sonucunda dönem sonunda yüzde 3,5 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

57. Petrol fiyatlarının 2016 yılında da azalma eğilimini koruyacağı ancak daha sonra sınırlı bir artış göstereceği varsayılmıştır. Bu varsayım ve döviz kurlarındaki gelişmelere bağlı olarak enerji ithalatının 2016 yılında 33 milyar dolar olacağı tahmin edilmiştir. Dönem sonunda ise enerji ithalatının öngörülen büyüme ve petrol fiyatlarının etkisiyle 51,6 milyar dolar seviyesine yükseleceği tahmin edilmiştir.

58. 2016 yılında 27 milyar dolar olacağı tahmin edilen seyahat gelirlerinin Program dönemi sonunda, yakın coğrafyada yer alan ülkelerdeki olumsuz siyasi dalgalanmaların azalacağı varsayımıyla yıllık ortalama yüzde 5,7 oranında artışla, yaklaşık olarak 32 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

4. Enflasyon

59. Toplam talep koşullarının enflasyona düşüş yönünde yaptığı katkının Program döneminde devam edeceği öngörülmektedir. Gıda enflasyonunun 2016 yılında yüzde 9 olarak gerçekleşmesi ve sonraki yıllarda tedrici olarak azalması beklenmektedir. Brent tipi ham petrol yıllık ortalama fiyatının 2016 yılında 39,7 dolar/varil civarında olması ve sonrasında ise tedrici olarak yükseleceği varsayılmıştır. Bu öngörü ve varsayımlara göre TÜFE yıllık artış oranının 2016 yılında yüzde 7,5'e gerileyeceği, dönem sonunda ise yüzde 5 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

5. İstihdam

60. Program döneminde işgücüne ve istihdama katılımın artırılmasına yönelik uygulanacak politikalar sonucunda tarım dışında ilave 2.365 bin kişinin istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu dönemde toplam istihdam artışının 1.949 bin kişi olacağı öngörülmektedir.

61. 2015 yılı sonunda yüzde 51,3 olması beklenen işgücüne katılım oranının Program dönemi sonunda yüzde 52,4'e ulaşması hedeflenmektedir.

62. 2015 yılında yüzde 46,1 olması beklenen istihdam oranının dönem sonunda yüzde 47,4'e yükselmesi beklenmektedir. Böylece, dönem sonunda istihdam edilen kişi sayısı 28.604 bine ulaşacaktır.

63. İstihdamda tarım sektörünün ağırlığının 2015 yılında yüzde 20,6 olarak gerçekleşmesi beklenirken, dönem sonunda bu oranın yüzde 17,8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

64. 2015 yılı sonunda yüzde 10,2 olacağı tahmin edilen işsizlik oranının 2018 yılında yüzde 9,6 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

B. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

1. Büyüme

65. Yüksek ve istikrarlı büyümeye yönelik temel strateji, sanayide dönüşüm perspektifiyle özel sektör öncülüğünde dışa açık, rekabetçi ve yenilikçi bir üretim yapısının geliştirilmesidir.

66. Yurt içi kaynakların artırılması, kaynakların daha üretken alanlara yönlendirilmesi ve özel sektör imalat sanayii yatırımlarının artırılması, imalat sanayiinin GSYH içindeki payının yükseltilmesi ve işgücü verimliliğinin artırılması büyümenin sürdürülebilirliği ve ekonominin küresel rekabetteki konumunun güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

67. Program döneminde özel yatırımlar ve ihracatın büyümenin temel kaynağı olması hedeflenmektedir. Özel harcanabilir gelire göre özel tüketimde kontrollü bir artış hedef alınmaktadır.

68. Gerek kamu kesimi gerek özel kesimde daha yüksek düzeyde kurumsal kaliteye ulaşılması ve belirsizliklerin asgariye indirilmesi için kurallılık temelinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri esas alınmaya devam edilecektir. Firmaların kurumsal kapasitelerinin ve kalitelerinin yükseltilmesiyle istikrarlı ve yüksek büyümeye katkı düzeyleri de artırılabilecektir.

69. Sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için, ileri demokratik standartları ve evrensel hukuk normlarına dayalı olarak işleyen adil bir yargı sisteminin hızlı ve tutarlı bir şekilde çalışması için gerekli ortam oluşturulacaktır. Bu kapsamda, mülkiyet hakkı, girişimci özgürlüğü ve kazanılmış haklar korunacak, mevzuat öngörülebilir ve sarih olacaktır.

70. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılmasıyla özellikle hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim ve ihracatın artırılması sağlanacaktır.

71. Ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmak üzere enerji verimliliğini artırmaya yönelik tedbirler hızla uygulamaya konulacaktır.

72. Ar-Ge tabanlı, yenilikçi, çevre dostu ve yüksek katma değer yaratan üretim yapısı desteklenecek, elde edilecek ürünlerin ticarileştirme ve markalaştırma süreçlerine işlerlik kazandırılacak ve bu alanlardaki mikro reformlar hızlandırılacaktır.

73. Rekabet gücünün artırılabilmesi için sektörel ve sektörler arası entegrasyon güçlendirilecektir. Bu kapsamda tekstil, deri, mobilya sektörlerinin tarım sektörü; makine, tıbbi cihaz ve elektronik sektörlerinin hizmetler sektörü ve makine, tıbbi cihaz, otomotiv sektörlerinin elektronik sektörü ile aralarındaki entegrasyonu güçlendirmeye öncelik verilecektir.

74. Özel yatırımların teşvikine yönelik uygulamalarda maliyet-etkinlik, hesap verebilirlik, şeffaflık, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ile verimlilik ilkeleri gözetilecektir. İstihdam, yüksek katma değer ve ihracat artışına yönelik yatırım alanlarına öncelik verilecektir.

75. Yatırım Destek Ofislerinin kurumsal ve beşeri kapasiteleri güçlendirilecektir.

76. Sanayi girdilerinin ülke içinden karşılanma oranının artırılmasını teminen, yüksek miktarda yatırım gerektiren ara malı ve sanayi hammaddelerinin üretimine öncelik verilecektir.

77. Hem kamu hem de özel kesimde israfı azaltmaya ve tasarruf bilincinin yerleştirilmesine yönelik politikalar uygulanacaktır.

78. Yurt içi tasarrufları artırmak amacıyla, uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek gerekli tedbirler alınacaktır.
79. Uzun vadeli tasarrufları teşvik etmek üzere, özel amaçlı tasarruf mekanizmaları geliştirilecektir.
80. Altın bankacılığı başta olmak üzere, altın şeklinde tutulan tasarrufların sisteme çekilmesi için çeşitli mekanizmalar geliştirilecektir.
81. Bireysel emeklilik sisteminde kesinti oranları uluslararası düzeylere yaklaştırılacak ve "otomatik katılım sistemi" uygulamaya konulacaktır. Hayat sigortaları ve uzun süreli (bir yılı aşan) özel sağlık sigortaları geliştirilecektir.
82. Finansal farkındalığın artırılması için çeşitli kesimlere yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetleri düzenlenecektir.
83. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik bürokratik ve hukuki süreçler iyileştirilecek, uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara göre mevzuat hızla güncellenecektir. Adli ve idari yargıda uyuşmazlıkların yargı öncesi çözüm usulleri geliştirilecek ve etkin hale getirilecektir.
84. Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsisi yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanması amacıyla, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir.
85. Kamu-Özel İşbirliği yöntemiyle başlatılan büyük projeler tamamlanacak; yeni otoyollar, yüksek hızlı tren hatları dâhil olmak üzere, birçok alanda yeni projeler Kamu-Özel İşbirliği yöntemiyle hayata geçirilecektir. Kamu ve özel kesim işbirliği alanında mevcut yasal düzenlemeler tek bir çerçeve kanun altında toplanacaktır.
86. Vergi ve kredi maliyetlerinin farklılaştırılması gibi araçlarla üretken yatırımların cazibesi artırılacaktır.
87. Özelleştirme politikası, yurt içinde üretken alanlara yeni yatırımlar yapılması politikasıyla eşgüdüm içerisinde uygulanacaktır.
88. Tarımsal destekler iklim, toprak ve topografyanın yanı sıra, mevcut su potansiyeli ve bitkilerin su tüketimi de dikkate alınarak, havzalar düzeyinde, bölgesel ve ürün bazında düzenlenecektir.
89. Arazilerini büyütmek, birleştirmek isteyen çiftçilere özel kredi imkânları ve destekler verilecektir.
90. İklim şartlarından, yanlış ve aşırı su kullanımından kaynaklanan sorunlar çözülerek tarımda su kullanımı etkinleştirilecektir.
91. Katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine, gen kaynaklarının korunmasına, ıslah çalışmalarına, nanoteknoloji ve biyoteknolojiye yönelik çalışmalara öncelik verilerek, güdümlü projelerle tarım-sanayi-üniversite arasındaki işbirlikleri artırılacaktır.
92. Tarım sektörü açısından önem taşıyan biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması ve sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.
93. Doğal kaynak zenginliğinin ve tarımsal ürün çeşitliliğinin, teknoloji yardımıyla üretime ve rekabet avantajına dönüştürülmesine yönelik politikalara ağırlık verilecektir.
94. Doğal kaynaklar daha etkin kullanılacak, atıklar ekonomiye kazandırılacaktır.
95. Teknolojik gelişme ve yerli üretimin artırılmasında kamu alımları etkin bir araç olarak kullanılacaktır.

96. Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır.
97. Organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve endüstri bölgeleri uygulamaları geliştirilecek; kuluçka ve iş geliştirme merkezlerinin nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacak; kümelenme desteklenecektir.
98. KOBİ'lerin uluslararası piyasalara erişim kolaylığını artırmak için uluslararası standartlara uyumunu sağlamaya yönelik destek verilecek, kapasite geliştirme ve teknik destek programları uygulanacak, böylece Ar-Ge, yenilik ve ihracat yapabilme kapasiteleri geliştirilecek, markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri sağlanacaktır.
99. KOBİ kredi güvenilirliği ile ilgili veriler daha şeffaf ve kolay erişilebilir hale getirilerek KOBİ'lere kredi sağlanması konusundaki riskleri azaltacak finansal araçların daha etkin kullanılabilmesini sağlayacak politikalar geliştirilecektir.
100. KOBİ'lere, genç girişimcilere ve çiftçilere nakdi yardımlar ve vergi kolaylıkları sağlanacaktır.
101. KOBİ'lerin dijital ekonomiye ve yenilik ekosistemlerine erişimi kolaylaştırılacaktır.
102. İnsani kalkınma perspektifinde gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik olarak izlenen politikalara devam edilecektir.
103. Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.
104. Firmaların yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi, ömürlerinin uzatılması ile verimlilik ve ölçek sorunlarının çözümüne odaklanılacaktır.
105. Fikri mülkiyet ve patent hakları korunacak, patent yasası çıkarılacaktır.
106. İşletmelerin fikri haklar sisteminden ve desteklerinden daha etkin yararlanmalarını sağlamak üzere, teknoloji transfer ve yenilik merkezlerinde hizmet kapasitesi geliştirilecektir.
107. Enerji, sağlık, havacılık, uzay, otomotiv, raylı sistemler, bilişim ve savunma sektörleri gibi öncelikli sektörlerde teknolojik ürün yatırımları, prototip geliştirme süreçleri ve kümelenme çalışmaları desteklenecektir.
108. Bölgeler arası gelişmişlik farkları azaltılacak, tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilerek bölgesel rekabet güçleri artırılacak ve büyümeye katkıları azami seviyeye çıkarılacaktır.
109. Çevre dostu yaklaşımların barındırdığı yeni iş imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyüme desteklenecektir.
110. Kentleşme ve kentsel dönüşümde katma değer yaratan sektörlerin, yaratıcı endüstrilerin, yüksek teknolojlili, çevreye duyarlı yenilikçi üretimin ve enerji verimliliğinin desteklenmesine önem verilecektir.
111. Kombine ve intermodal taşımacılığı geliştirecek, tedarik zinciri yönetiminde optimizasyonu sağlayacak, ülkemizi uluslararası ticarete tercih edilir bölgesel bir lojistik üs haline getirecek Lojistik Master Planı hazırlanacak ve lojistikte strateji ve kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.

2. Maliye Politikası

112. Maliye politikası, ekonomik istikrarın desteklenmesine, büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına ve fiyat istikrarına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır.

113. Kamu kesimi borçlanma gereği kontrol altında tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilecek, harcama programları gözden geçirilerek kamu tasarruf-yatırım açığı tedrici olarak azaltılacaktır.

114. Kalıcı mahiyette etki oluşturacak yeni harcama programlarının bütçeye dâhil edilmesi sürecinde gelecekteki mali yükler dikkate alınacak, harcamalardaki artış hızı kontrol altında tutulacaktır.

115. Harcamalarda özellikle büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarına, bölgesel kalkınmaya, eğitime, Ar-Ge desteklerine ve teşviklere öncelik verilecektir.

116. Devresel hareketlere karşı oldukça duyarlı olan kamu mali sisteminin daha güçlü hale getirilebilmesi için kamu gelirlerinin kalitesi artırılacaktır. Süreklilik arz etmeyen gelirler, orta ve uzun vadede harcama seviyesinin kalıcı olarak yükselmesine sebep olacak politikaların finansmanında kullanılmayacaktır.

117. Genel yönetim mali istatistiklerinin uluslararası standartlarla uyumlu olarak üçer aylık dönemler halinde yayımlanmasına devam edilecektir.

118. Kamu döner sermaye kuruluşlarının açık, şeffaf ve hesap verebilir bir idari ve mali yapıda çalışmalarını sağlayacak döner sermaye reformu gerçekleştirilecektir.

a. Kamu Harcama Politikası

119. Kamu harcama politikasının, belirlenen politika öncelikleri doğrultusunda, orta vadeli bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde yürütülmesi esastır. Kurumlar tarafından öngörülen hizmet genişlemelerinde de ilgili yıl kurum bütçe ödeneği içinde kalınmasına özen gösterilecektir.

120. Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması ve hesap verilebilirliğin güçlendirilmesi çerçevesinde kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına geçilecektir.

121. Bütçe hazırlık sürecinde, mal ve hizmet alımlarına yönelik ödeneklerin sıfır tabanlı bütçe ilkesiyle belirlenmesine özen gösterilecektir.

122. Kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla kamu mali yönetimi ve denetiminde kullanılan bilgi teknolojileri altyapısının bütünleşik hale getirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

123. Kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarının Kalkınma Planında yer alan politikalarla uyumu gözetilecek, stratejik plan ve performans programlarında yer alan öncelik ve faaliyetler bütçe hazırlık ve uygulama sürecine daha etkin yansıtılacaktır.

124. Kamu özel işbirliği (KÖİ) kapsamında yapılacak yatırımlar, sözleşmelerden doğacak yükümlülüklerin kamu mali dengeleri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak planlanacaktır.

125. Başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacak, benzer ihtiyaçların ortak alım yöntemiyle tedariki yaygınlaştırılacaktır.

126. Kamu hizmet binası ve taşıt temini ile kullanımında esaslar belirlenecek, ihtiyaca uygunluk, maliyet ve etkinlik gözetilecektir.

127. Kamuda e-dönüşüm hızlandırılarak hizmet maliyetlerinin azaltılmasıyla birlikte hizmet kalitesi artırılabacaktır.

128. Kamu Ar-Ge ödeneklerinin tahsisinde, özel kesim yatırımlarının yüksek dış ticaret açığı verilen sanayi kollarında üretime yönlendirilmesine öncelik verilecektir.

129. Tarımsal destekleme amacıyla yapılan transferler; verimlilik ve katma değerin artırılması hedefi çerçevesinde gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

130. Sosyal amaçlı programların etkinliği değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

131. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz kullanımı önlemek üzere, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

132. Sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.

133. Üniversite hastanelerinin yapısal sorunlarının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

134. Asgari ücrette yapılan artışın işveren üzerinde oluşturacağı ilave maliyetin kısmen telafisine yönelik tedbir alınacaktır.

135. Kamu alımları, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine katkı sağlayacak; yeniliği, yerileştirmeyi, teknoloji transferini ve yenilikçi girişimciliği teşvik edecek şekilde kullanılacaktır. Bu kapsamda kamu alımlarında orta-yüksek ve yüksek teknoloji sektörlerindeki yerli firmaların payı artırılabacaktır.

136. Yüksek teknoloji ürünlerde kamu alım garantisine dayalı üretim yapılabilmesi için ürün bazlı yerli tedarik modelleri geliştirilecektir.

b. Kamu Yatırım Politikası

137. Kamu yatırımları, özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki ekonomik ve sosyal altyapı alanlarına yönlendirilerek verimlilik, rekabet gücü ve istihdama destek olacak böylece büyümeye katkı sağlayacaktır.

138. Kamu yatırımlarında, KÖİ modeliyle yürütülenler dâhil eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, sulama, bilim-teknoloji, bilişim ve başta demiryolu, liman, lojistik merkezleri olmak üzere ulaştırma sektörlerine öncelik verilecektir.

139. Kamu yatırım projeleri önceliklendirilerek kısa sürede tamamlanacak projelere odaklanılacak, mevcut sermaye stokundan daha etkin yararlanmak amacıyla idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına ağırlık verilecektir.

140. GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

141. Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci ile KÖİ politika ve uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

c. Kamu Gelir Politikası

142. Kamunun üstlendiği görevleri yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu finansmanın sağlıklı ve sürekli kaynaklardan sağlanması yanında gelir dağılımının iyileştirilmesi,

kalkınmanın desteklenmesi, tasarrufların artırılması gibi ekonomik ve sosyal amaçlar da kamu gelir politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında gözetilecek temel esaslardır.

143. Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar ve öngörülebilirlik esas alınacaktır.

144. Sürdürülebilir kalkınma ortamının tesis edilmesi, cari açıkla mücadele, yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, üretimin ve istihdamın artırılması ile Ar-Ge, tasarım ve inovasyonun desteklenmesi konularında vergi politikası etkin bir araç olarak kullanılmaya devam edilecektir.

145. Vergi idaresinin beşeri, fiziki ve teknik altyapısının geliştirilmesi suretiyle vergilemede hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve bu suretle vergiye gönüllü uyumun artırılmasını amaçlayan çalışmalar sürdürülecektir.

146. Vergi mevzuatının daha basit ve kolay uygulanabilir hale getirilmesi amacıyla yürütülen çalışmalara devam edilecektir.

147. Kamu mali dengelerinin imkân verdiği ölçüde, ekonomik faaliyetler üzerinde yük oluşturan işlem vergileri gözden geçirilecektir.

148. Vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında enerji tüketiminde tasarruf sağlanmasına yönelik öncelikler gözetilecek; enerji verimliliğini teşvik eden vergisel düzenlemeler yapılacaktır.

149. Vergi politikalarının uygulama sonuçlarının ölçülmesi, raporlanması ve kamuoyuyla daha detaylı olarak paylaşılması sağlanacaktır.

150. İstisna ve muafiyetlerin gözden geçirilmesine yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

151. Kayıtdışılıkla mücadeleye yönelik belirlenen politika, strateji ve eylemler ilgili taraflarla işbirliği içinde ve kararlı şekilde uygulanmaya devam edilecektir.

152. Vergi kaybının yoğun olduğu alanlarda söz konusu kaybın azaltılmasına yönelik öncelikli tedbirler alınacak, vergi tabanı adil vergileme ilkesi esas alınarak genişletilecektir.

153. Kamuya ait taşınmazların tasarrufunda satış dâhil tüm alternatifler değerlendirilecek; taşınmazların tasarrufunda etkinlik ve verimlilik ilkeleri gözetilecektir.

154. Yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılmasına yönelik politikaların hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Bu kapsamda, imar planı değişiklikleri sonucunda oluşacak gayrimenkul değer artışlarından kamunun pay alması sağlanacaktır.

155. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesislerin envanteri çıkarılarak ekonomiye kazandırılması hazırlıkları yapılacaktır.

ç. Kamu Borçlanma Politikası

156. Borçlanma politikasının, öngörülebilirlik, sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde, makroekonomik dengeler gözetilerek; piyasa koşulları ile maliyet ve risk unsurları göz önünde tutularak para ve maliye politikalarıyla uyum içerisinde yürütülmesi esastır. Bu doğrultuda, orta vadeli stratejik ölçütlere dayalı olarak hazırlanan borçlanma politikaları borç stokunun maruz kaldığı riskler ile maliyet unsurlarını en uygun seviyeye indirmeyi hedeflemektedir.

157. Stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikası uygulaması sürdürülecektir. Piyasa koşulları elverdiği ölçüde, borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden sabit faizli

enstrümanlarla yapılması suretiyle döviz kuru ve faiz oranı riski; ortalama vadenin uzatılması ve Hazine'nin güçlü rezerv tutması suretiyle likidite riski düşürülecektir.

158. KÖİ modeliyle gerçekleştirilenler de dâhil olmak üzere kamu yatırımları kapsamında sağlanan garanti ve taahhütlerden kaynaklanan koşullu yükümlülüklerin borç stoku ve sürdürülebilirliği üzerinde oluşturabileceği risklerin izlenmesi ve yönetilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

159. Aktif borç yönetimi kapsamında, borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amaçlarıyla değişim ve geri alım ihaleleri yapılabilecektir.

160. İkincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve likiditenin artırılmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

161. Yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yeni borçlanma araçlarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

162. Tahvil piyasalarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecektir. Piyasa koşullarının uygun olması ve kurumsal yatırımcıların kalıcı bir talep göstermesi durumunda daha uzun vadelerde TL cinsi tahvil/kira sertifikası ihracı imkânları değerlendirilebilecektir.

163. Piyasa yapıcılığı sistemi sürdürülecektir.

164. Hazine Finansman Programı, iç borçlanma stratejileri ve ihale duyuruları gibi borçlanmaya ilişkin bilgilerin düzenli olarak açıklanmasına devam edilecektir.

165. Aylık olarak nakit girişleri ile çıkışları arasında gözlenebilecek geçici uyumsuzluğun giderilmesi amacıyla kısa vadeli Hazine bonoları ihraç edilebilecektir.

d. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

166. Çok yıllık bütçeleme anlayışı çerçevesinde, kamu idarelerinin bütçelerinin stratejik plan ve performans programlarıyla ilişkisi güçlendirilecektir.

167. Kamu idarelerinin faaliyetlerinin, iç kontrol ve iç denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılmasına devam edilecektir.

168. Kamu idarelerinin stratejik, performans ve operasyonel hedeflerine yönelik risklerin etkin yönetimini sağlamak üzere Kamu Risk Yönetim Rehberi hazırlanacaktır.

169. Kamu mali yönetiminin beşeri kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

170. Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğinin artırılması ve etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilecektir.

171. Kamuda iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

e. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

172. KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.

173. Fiyatlandırma başta olmak üzere KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararlarında öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır. KİT faaliyetleri, piyasa mekanizmasını bozucu etkiye neden olmayacak şekilde yürütülecektir.

174. KİT'lerde; yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.

175. Kamu işletmelerinde uluslararası uygulamalara uygun kurumsal yönetim kanunu çıkarılacaktır.

176. KİT'lerde bağımsız dış denetim uygulaması etkin bir şekilde yürütülecektir.

177. KİT'ler finansal tablolarını Türkiye Muhasebe Standartlarına göre düzenleyecektir.

178. KİT'ler faaliyetlerini stratejik planlar ve performans programlarına uygun olarak yürütecektir.

179. Bütün KİT'lerde iç denetim ve iç kontrol sistemi kuruluş süreci tamamlanacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir.

180. KİT'ler; sosyal amaçlı ve kamu yararına yönelik faaliyetler için mümkün olduğunca görevlendirilmeyecektir. Görevlendirmenin zorunlu olması durumunda oluşacak maliyet zamanında karşılanacaktır. Halihazırda KİT'ler tarafından yürütülmekte olan sosyal yardım mahiyetindeki faaliyetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilecektir.

181. KİT'ler, teknolojik altyapılarını ve Ar-Ge faaliyetlerini geliştirerek katma değeri yüksek ürünlere odaklanacak, yerli enerji kaynaklarından faydalanacak ve ihracata yönelik yeni fırsatları değerlendirecektir.

182. KİT'lerde etkin istihdam politikası uygulamasına devam edilecektir.

183. Yurt içi ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine fayda-maliyet dengesi gözetilerek devam edilecek, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların arama ve üretim faaliyetleri azami seviyeye çıkarılacaktır. Fayda-maliyet dengesi gözetilerek kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik araştırma faaliyetleri yürütülecektir.

184. TCDD'nin yeniden yapılandırılması tamamlanacak, demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı özel demiryolu işletmelerine açılacaktır. TCDD'nin kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir.

185. TÜDEMSAŞ, TULOMSAŞ ve TÜVASAŞ demiryolu sektöründe yapılan yasal düzenlemeler sonucu oluşan piyasa beklentilerini de karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

186. Özelleştirme uygulamaları, makroekonomik politikalar ve uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde belirlenmiş bir programa dayalı olarak sürdürülecektir. Özelleştirme uygulamalarında halka arz yönteminin kullanılmasına ağırlık verilecektir.

3. Ödemeler Dengesi

187. Yapısal reformların bütüncül olarak hayata geçirilmesiyle birlikte üretimin ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve ihracatta yüksek katma değerli ürün çeşitlendirmesinin sağlanmasının yanı sıra cari açığın finansmanının istihdam ve katma değer oluşturan doğrudan yatırımlarla ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması esastır. Buna bağlı olarak Program döneminde başta Fed ve AMB olmak üzere küresel ekonomideki para politikası tercihlerinin, cari açığın finansmanını ve reel ekonomiyi olumsuz yönde etkilememesi için gereken araçlar kullanılacaktır.

188. Ticaret ortaklarımızda yaşanan iktisadi ve siyasi olumsuzluklara rağmen söz konusu ülkelere yönelik ihracatın artırılmasına ve ihracatçıların zarar görmemesine

yönelik uygulamalara devam edilecektir. Ayrıca yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma politikaları sürdürülecektir. Söz konusu amaç doğrultusunda ticareti artırmaya yönelik önlemler, ihracata dayalı büyüme kompozisyonu kapsamında uygulanacaktır.

189. Dâhilde İşleme Rejimi, yurtiçi üretime zarar vermemesi temel amacına bağlı olarak gözden geçirilecek ve sektörel tabanlı olarak tüm aktörlerin görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenecektir.

190. Özellikle ithal girdi oranı yoğun olan sektörlerde üretimde dönüşümün gerçekleştirilmesi için yeni yasasıyla Ar-Ge ve girişimcilik faaliyetleri teşvik edilecektir.

191. Yatırım desteklerinde ithal ürünlere bağımlılığı yüksek olan teknoloji yoğun ürünler önceliklendirilecektir. Bu kapsamda dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki yüksek katma değerli ürünlerin ihracatı amacıyla geliştirme ve üretim aşamasını ve etkililiği dikkate alan destek programları uygulanacaktır.

192. Yerli makine üreticilerinin yurtiçindeki rekabet güçlerini artırmaya yönelik olarak finansal ortamı iyileştirme mekanizmaları oluşturulacaktır.

193. Enerjide dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik olarak maden, enerji hammaddeleri, yerli enerji üretim ekipmanları, yenilenebilir enerji ve nükleer enerji yatırımları için ayrılan kaynaklar önemli oranda artırılacaktır.

194. Yurtiçi üretimin ülkemiz sanayisinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı, katma değeri ve teknoloji içeriği yüksek ürünlerin sürekli ve rekabetçi fiyatlardan tedarik edilmesi amacıyla yönelik olarak, yüksek teknoloji ve uluslararası doğrudan sermaye transferine imkân sağlayacak yatırımlar için serbest bölgeler cazip hale getirilecektir.

195. İhracat desteklerinde etkililik esas alınacak, gelişme potansiyeli olan sektörlerde öncelik verilecektir.

196. Patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

197. Yurt içinde üretilen ürün ve markaların daha fazla tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılacaktır.

198. e-İhracat stratejisi hazırlanacaktır. Bu kapsamda uygulanacak politikalar doğrultusunda, küresel ticarete uyumlu olarak e-ticaret'in ihracat yapımıza olumlu katkı yapması sağlanacaktır.

199. Özellikle üretken alanlara yeni uluslararası doğrudan yatırım girişleri teşvik edilerek hem teknoloji transferi yoluyla verimliliği artırıcı hem de doğrudan istihdam yaratıcı sonuçlar elde edilecektir.

200. Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak için fikri mülkiyet haklarının korunması, piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlemesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

201. Girdi Tedarik Stratejisi kapsamında; ihracata dönük üretimde daha etkin ve düşük maliyetli girdi tedarikine, üretim ve ihracatın ara malı ithalatına bağımlılığının azaltılmasına ve bu suretle ihracatta sürdürülebilir rekabet gücüne katkı sağlanmasına yönelik eylemler hayata geçirilecektir.

202. Türkiye'nin girdi tedarik ihtiyacı envanteri dikkate alınarak Girdi Tedarik Stratejisi güncellenecektir.

203. Ülkemizde üretimi mümkün olmayan stratejik hammadde ve girdilerle rezervi kısıtlı olan doğal kaynakların yurt dışından uygun maliyetlerle tedarikini sağlamak için ülkemizdeki yerleşik sanayicilerin yurtdışında yapacakları yatırımlar desteklenecektir.
204. İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin yükseltilmesine yönelik orta-uzun vadeli yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçları finanse edilecektir.
205. Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.
206. Başta makine ve otomotiv olmak üzere, demir-çelik, tekstil, hazır giyim ve konfeksiyon, elektrik ve elektronik ile kimyevi maddeler ihracat stratejimizin lokomotif sektörleri olmaya devam edecektir. Bununla birlikte, yeni rafineri inşası, elektrikli otomobil imalatı, ileri teknoloji içeren hava taşıtı motorları ve parçalarıyla, ilaç ve tıbbi cihaz üretimi konularında Ar-Ge ve yatırım teşvik sistemi güçlendirilerek yurt içi üretim kapasitesi artırılabilecektir.
207. Gümrük Birliği'nin genişletilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecek ve asimetrik konuların çözümüne ilişkin AB ile müzakerelere devam edilecektir.
208. Başta Avrupa Birliği ve ABD arasında görüşmeleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşması olmak üzere ülkemizi doğrudan etkileyecek serbest ticaret anlaşmalarının dış ticaretimizi olumlu yönde etkilemesi yönünde çalışmalara hız verilecektir.
209. Hizmetleri ve yatırımları da içeren serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık verilecektir.
210. Serbest bölgelerin faaliyetlerine; doğrudan yabancı yatırımı ve teknoloji girişini hızlandıracak ve firmaları ihracata yönlendirecek şekilde yön verilecektir.
211. Gümrük işlemlerinde ihracatçıların maliyetini azaltıcı tedbirler alınmasına devam edilecektir.
212. İhracat hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamak amacıyla büyük ölçekli liman kapasitesi oluşturulacak, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır.
213. Önemli üretim ve tüketim bölgelerinde bölgesel ve küresel ihtiyaçlara cevap verebilecek, ülkemizin ana ihracat sektörlerinin rekabet gücünü destekleyecek lojistik merkezler oluşturulacaktır.
214. İthalatta piyasa gözetimi ve denetim sisteminin etkinliği artırılarak ithal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmaları sağlanacaktır.
215. Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, koruma-kullanma dengesini gözetken, rekabet avantajına sahip turizm çeşitlerini öne çıkaran bir yapı oluşturulacaktır.
216. Turizm yatırımlarının gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak çeşitlendirilmesine ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına dönük politikalar uygulanacaktır.
217. Sağlık turizmindeki kurumların yetkilendirilmesi ve akreditasyonu için altyapı oluşturulacaktır.
218. Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu sağlık turizmi alanındaki altyapısı geliştirilerek hizmet kalitesi ve rekabet gücü artırılabilecektir.

219. Döviz kazandırıcı hizmet ticareti faaliyetlerini desteklemek için hedef pazarlarda etkin bir tanıtım ve pazarlama stratejisi yürütülecektir.

220. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecek, yurt dışında yüksek nitelikli ve bilgi yoğun projelere ağırlık verilmesiyle yurt dışı müteahhitlik hizmet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.

221. Yurt dışı teknik danışmanlık ve teknik servis hizmet ihracatına yönelik destek verilecektir.

222. Yerli yatırımcıların yurt dışında haklarının teminat altına alınmasına ve korunmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

223. Yurt dışında mağazalaşma faaliyetleri ve bu mağazalarda kaliteli, yüksek katma değerli ürün satışı desteklenecektir.

224. Kamu alımlarında yurt içinde üretilen ve yerli girdi kullanan ürünler tercih edilecektir.

225. Geri dönüşüm/geri kazanım ve toplama-ayırmaya konu atıkların sağlık, çevre, enerji perspektiflerinden değerlendirilerek etkin bir şekilde ekonomiye kazandırılması ve böylece dış ticaret açığını azaltmaya katkıda bulunmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

4. Para Politikası

226. Para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir.

227. Para politikası, finansal istikrarı da gözeterek ve fiyat istikrarını sağlama amacıyla çelişmemek kaydıyla büyüme ve istihdam politikalarını destekleyecektir.

228. Enflasyon hedeflemesi temel para politikası rejimi olmaya devam edecektir.

229. Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.

230. Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranlarının kullanılmasının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları da kullanılmaya devam edilecektir. Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren faiz koridoru çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir. Ancak, küresel para politikalarının sorunsuz bir şekilde normalleşmeye başlamasıyla para politikası çerçevesinde sadeleşmeye gidilebilecektir.

231. Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyon gerçekleştirmeleri, enflasyonu etkileyen unsurlar ve enflasyonun hedefle uyumlu seyretmesi için uygulanacak para politikası üçer aylık dönemlerde Enflasyon Raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda Hükümete açık mektup yazılacaktır.

232. Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

233. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıksız fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri yapılabileceği gibi spekülasyon davranışları gözlenmesi durumunda piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

234. Piyasadaki döviz likiditesini desteklemek amacıyla döviz satım ihaleleri esnek bir şekilde sürdürülecektir. İhracat reeskont kredileri aracılığıyla rezerv biriktirilmeye devam edilecektir.

235. Rezerv opsiyon mekanizması sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

236. Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

237. Gıda Komitesi, tüketici fiyatları üzerinde önemli etkiye sahip gıda fiyatlarını yukarıya çeken yapısal nedenleri analiz eden ve bu alandaki mücadelenin kurumsal, yasal ve piyasa mekanizmasına ilişkin araçlarını geliştiren bir yapıda etkin bir şekilde çalışacaktır.

5. Mali Piyasalar

238. Mali piyasaların büyümeyi ve reel sektörü destekleyen, yurt içi tasarrufların artmasına katkı sağlayan, finansal ürün çeşitliliğine sahip, işlem maliyetlerinin düşük olduğu, yenilikçi, etkin ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması öncelikli hedeftir.

239. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Projesi çalışmalarını koordine etmek ve yürütmek üzere kurulacak idari yapının teşkilat ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenecektir.

240. Finansal istikrarının sürdürülmesi ve fiyat istikrarının desteklenmesi amacıyla uygulanmakta olan makroihtiyati politika çerçevesi korunacak ve gerekmesi halinde ek düzenlemeler yapılacaktır.

241. Tasarrufların uzun vadeli finansal araçlarda değerlendirilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

242. Kalkınma bankacılığı teknolojik yatırımlara uzun vadeli finansman sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

243. Bankacılık sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlara uyum gözetilerek geliştirilecektir.

244. Faizsiz finans sektörünün kurumsal ve hukuki altyapısı güçlendirilecektir. Faizsiz finans ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

245. Farklı finans kurumları arasında haksız rekabete yol açan vergi uygulamaları tespit edilerek ortadan kaldırılacaktır.

246. Mali piyasaların sağlıklı işlemesi, finansal ürün çeşitliliği karşısında bireylerin bilinçli kararlar alabilmesi, yurt içi tasarrufların artırılması ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla finansal eğitim yaygınlaştırılacaktır.

247. Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlere ulaşabilmelerine ve finansal piyasalarda yanlış uygulamalara karşı korunmalarına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

248. Sermaye piyasalarında yatırımcı haklarının iyileştirilmesine yönelik uygulamalar geliştirilecektir.

249. Mali piyasalara ilişkin uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik çalışmalar hızlandırılacak ve uygulama güçlendirilecektir.

250. KOBİ ve girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştıracak alternatif finansman yöntemleri geliştirilecektir.

251. Sermaye piyasalarında kurumsal yatırımcılar teşvik edilecektir.

252. Dünyada genel kabul gören uygulamalarına benzer şekilde varlığa dayalı finans araçları ve kurumları geliştirilecek, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesi kapsamında İstanbul'un bu alanda da küresel merkezlerden biri olması sağlanacaktır.

6. İstihdam Politikaları

253. Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışıyla, nitelikli istihdam imkânlarının geliştirildiği ve çalışma hayatına ilişkin kuralların etkin bir şekilde uygulandığı rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

254. Bireylere işgücü piyasasının talepleriyle uyumlu temel ve mesleki beceriler kazandırılacak, genç işsizliğinin azaltılmasına, gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonunun kolaylaştırılmasına ve iş ve aile yaşamının uyumlu hale getirilmesine yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecek, aktif işgücü politikaları bölge ve sektör bazında yapılan etki analizlerine dayalı olarak uygulanacaktır.

255. Kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, dezavantajlı toplum kesimlerinin işgücüne katılım ve istihdam oranlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

256. Gençlerin becerilerinin artırılması ve işgücüne katılımlarının hızlandırılması politikası çerçevesinde genç istihdamı ve girişimciliği desteklenecektir. İlk kez iş bulan, yeni iş kuran, kendi işini kurmak isteyen gençlere ve genç çiftçilere kredi desteği, karşılıksız nakdi destek ve gelir vergisi muafiyeti gibi destekler en kısa sürede hayata geçirilecektir.

257. Mevcut istihdam teşvik sistemi gözden geçirilerek daha sade ve anlaşılır hale getirilecek; teşviklerde etkinliğin artırılması amacıyla izleme sistemi oluşturulacaktır.

258. AB Müktesebatı ve uygulamaları da dikkate alınarak işgücü piyasalarına esneklik sağlayan çalışma biçimleri iş ve sosyal güvenlik mevzuatına eklenecektir.

259. Özel istihdam bürolarının faaliyet alanları yaygınlaştırılacak ve geçici iş ilişkisini de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

260. Alt işverenlik uygulaması ile ilgili sorunlar tespit edilecek ve bu sorunların işçi haklarını ve ekonominin rekabet gücünü gözetecek şekilde çözümüne yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

261. İş sağlığı ve güvenliği alanında denetimlerin daha etkin yürütülmesi sağlanacak ve başta yüksek riskli sektörlerde olmak üzere çalışma hayatında güvenlik kültürünün yaygınlaştırılması yönünde yürütülen faaliyetlerin artarak devam etmesi sağlanacaktır.

262. Sosyal yardım alan ve çalışabilir durumdaki kesimlerin üretken duruma getirilerek sürdürülebilir gelir elde edebilmelerinin sağlanmasına yönelik olarak aktif işgücü politikaları yürütülecektir.

263. Sosyal taraflarla diyalog içerisinde kıdem tazminatı sistemi geliştirilecektir.

264. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücrete karşı caydırıcı ve özendirici tedbirlerle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

265. İşgücü piyasasının niteliğini artırmak ve sanayide teknolojik dönüşüm ve ilerlemeyi sağlamak amacıyla başta araştırma alanında olmak üzere yurt dışından nitelikli işgücü için Türkiye'nin cazibesinin artırılması sağlanacaktır.

Ek Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	2014	2015 ⁽¹⁾	2016 ⁽²⁾	2017 ⁽²⁾	2018 ⁽²⁾
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	1.747	1.963	2.207	2.489	2.770
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	799	722	736	796	854
Kişi Başına Gelir (GSYH, Dolar)	10,390	9,286	9,364	10,030	10,659
GSYH (SAGP, Milyar Dolar) ⁽³⁾	1.503	1.578	1.669	1.783	1.910
Kişi Başına Gelir (SAGP GSYH, Dolar) ⁽³⁾	19.610	20.298	21.240	22.460	23.829
GSYH Büyümesi ⁽⁴⁾	2,9	4,0	4,5	5,0	5,0
Toplam Tüketim ⁽⁴⁾	1,9	5,0	4,0	3,6	3,5
Kamu	3,8	4,7	4,7	4,0	4,0
Özel	1,7	5,1	3,9	3,6	3,4
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽⁴⁾	-1,3	5,4	6,4	8,4	7,3
Kamu	-6,5	9,3	0,4	9,2	5,7
Özel	0,1	4,4	8,0	8,2	7,8
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYH	15,0	15,6	16,5	17,2	17,8
Kamu	3,1	4,4	3,4	3,8	4,0
Özel	11,9	11,2	13,1	13,4	13,8
Toplam Tasarruf -Yatırım Farkı / GSYH ⁽⁵⁾	-5,5	-4,3	-3,8	-3,6	-3,4
Kamu	-1,3	-0,5	-1,1	-0,9	-0,8
Özel	-4,2	-3,8	-2,7	-2,7	-2,6
Toplam Nihai Yurtiçi Talep ⁽⁴⁾	1,1	5,1	4,5	4,8	4,5
Toplam Yurtiçi Talep ⁽⁴⁾	1,1	4,6	4,2	4,5	4,1
Net İhracatın Büyümeye Katkısı	1,8	-0,7	0,2	0,5	0,8
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	76.903	77.738	78.559	79.366	80.159
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,5	51,3	51,7	52,1	52,4
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	25.933	26.655	27.292	27.960	28.604
İstihdam Oranı (%)	45,5	46,1	46,5	46,9	47,4
İşsizlik Oranı (%)	9,9	10,2	10,2	9,9	9,6
DIŞ TİCARET					
İhracat (fob) (Milyar Dolar)	157,6	143,9	155,5	175,8	201,4
İthalat (cif) (Milyar Dolar)	242,2	207,1	210,7	243,1	273,2
Ham Petrol Fiyatı - Brent (Dolar/Varil)	97,5	52,5	39,7	46,8	51,4
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	54,9	37,8	33,0	43,7	51,6
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-84,6	-63,1	-55,2	-67,2	-71,8
İhracat / İthalat (%)	65,1	69,5	73,8	72,3	73,7
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	50,0	48,6	49,8	52,6	55,5
Seyahat Gelirleri (Milyar Dolar)	29,6	27,0	27,0	29,4	31,8
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-46,5	-31,7	-28,6	-29,3	-29,9
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%) ⁽⁵⁾	-5,8	-4,4	-3,9	-3,7	-3,5
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,3	-5,0	-3,8	-3,6	-3,4
ENFLASYON					
GSYH Deflatörü	8,3	8,0	7,6	7,4	6,0
TÜFE Yıl Sonu % Değişme ⁽⁶⁾	8,2	8,8	7,5	6,0	5,0

Not: (1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program, (3) OECD tanımlı, (4) Sabit fiyatlarla yüzde değişim, (5) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari açık arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmamasından kaynaklanmaktadır, (6) 2016-2018 dönemi rakamları Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

Ek Tablo 2: Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-10,8	0,8	-7,1	-7,7	-7,0
Genel Devlet	-10,6	0,2	-14,9	-16,3	-11,6
Merkezi Yönetim Bütçesi	-23,4	-22,6	-29,7	-25,0	-23,1
Mahalli İdareler	1,2	0,7	1,3	-0,5	-4,0
Bütçe Dışı Fonlar	-1,5	10,5	0,9	-3,3	1,8
İşsizlik Sigortası Fonu	11,0	11,7	12,2	11,9	12,9
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-6,3	-11,0	-23,8	-30,3	-35,7
Genel Sağlık Sigortası	7,5	10,3	23,8	30,3	35,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,8	0,5	0,4	0,5	0,7
KİT'ler	-0,2	0,7	7,8	8,7	4,6
Faiz Giderleri Hariç KKGD	41,2	56,3	52,0	54,8	59,7
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKGD	29,1	44,6	37,4	47,8	53,7
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-0,6	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Genel Devlet	-0,6	0,0	-0,7	-0,7	-0,4
Merkezi Yönetim Bütçesi	-1,3	-1,2	-1,3	-1,0	-0,8
Mahalli İdareler	0,1	0,0	0,1	0,0	-0,1
Bütçe Dışı Fonlar	-0,1	0,5	0,0	-0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,4	-0,6	-1,1	-1,2	-1,3
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,5	1,1	1,2	1,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,0	0,0	0,4	0,3	0,2
Faiz Giderleri Hariç KKGD	2,4	2,9	2,4	2,2	2,2
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKGD	1,7	2,3	1,7	1,9	1,9

(1) Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'lerden oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 3: Program Tanımlı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi	10,3	16,0	13,0	28,5	35,0
Genel Devlet	10,9	15,7	5,2	19,8	30,3
Merkezi Yönetim Bütçesi	8,1	8,4	1,3	13,5	27,1
Mahalli İdareler	1,8	1,8	-2,0	1,0	-2,5
Bütçe Dışı Fonlar	-5,6	1,2	1,7	1,8	1,9
İşsizlik Sigortası Fonu	4,9	4,8	4,1	3,4	3,4
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-6,3	-11,0	-23,8	-30,3	-35,7
Genel Sağlık Sigortası	7,5	10,3	23,8	30,3	35,7
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,5	0,2	0,0	0,2	0,3
KİT'ler	-0,6	0,3	7,9	8,8	4,7
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi	0,6	0,8	0,6	1,1	1,3
Genel Devlet	0,6	0,8	0,2	0,8	1,1
Merkezi Yönetim Bütçesi	0,5	0,4	0,1	0,5	1,0
Mahalli İdareler	0,1	0,1	-0,1	0,0	-0,1
Bütçe Dışı Fonlar	-0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,4	-0,6	-1,1	-1,2	-1,3
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,5	1,1	1,2	1,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,0	0,0	0,4	0,4	0,2

(1) Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özelliikli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 4: Kamu Kesimine İlişkin Diğer Göstergeler

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Harcanabilir Geliri	15,1	16,4	15,7	15,9	15,9
Kamu Tüketimi	-12,0	-12,0	-12,3	-12,1	-11,9
Kamu Tasarrufu	3,1	4,4	3,4	3,8	4,0
Kamu Yatırımı	-4,4	-4,9	-4,5	-4,7	-4,8
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-1,3	-0,5	-1,1	-0,9	-0,8
Kamu Kesimi Özelleştirme Geliri	0,7	0,6	0,7	0,3	0,2
Vergi Yüğü (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil) (1)	28,6	29,6	30,4	30,1	30,0
Vergi Yüğü (Sosyal Güvenlik Primleri Hariç) (1)	20,8	21,4	21,4	21,2	21,1
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	33,5	32,6	31,7	30,5	29,5

(1) Red ve iadeler hariçtir.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 5: Genel Devlet Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Gelirler	691,2	798,6	903,8	995,4	1.093,2
Vergiler	361,9	419,1	471,7	528,1	585,3
Vergi Dışı Normal Gelirler	38,9	43,7	38,6	48,1	52,1
Faktör Gelirleri	99,4	112,8	121,2	124,7	133,0
Sosyal Fonlar	178,9	211,4	257,8	287,5	316,8
Özelleştirme Gelirleri	12,1	11,7	14,6	7,0	6,0
Harcamalar	701,9	798,5	918,7	1.011,7	1.104,8
Faiz Dışı Harcamalar	650,2	743,4	860,3	950,1	1.039,0
Cari Harcamalar	314,6	355,9	407,1	446,8	488,1
Yatırım Harcamaları	66,9	78,9	83,0	99,6	111,8
Transfer Harcamaları	320,4	363,7	428,6	465,3	504,9
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	51,7	55,1	58,4	61,6	65,9
Genel Devlet Dengesi	-10,6	0,2	-14,9	-16,3	-11,6
Faiz Giderleri Hariç Denge	41,1	55,2	43,5	45,3	54,2
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-22,7	-11,5	-29,5	-23,3	-17,6
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç Denge	29,0	43,5	28,9	38,3	48,2
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Gelirler	39,6	40,7	41,0	40,0	39,5
Vergiler	20,7	21,4	21,4	21,2	21,1
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,2	2,2	1,7	1,9	1,9
Faktör Gelirleri	5,7	5,7	5,5	5,0	4,8
Sosyal Fonlar	10,2	10,8	11,7	11,6	11,4
Özelleştirme Gelirleri	0,7	0,6	0,7	0,3	0,2
Harcamalar	40,2	40,7	41,6	40,7	39,9
Faiz Dışı Harcamalar	37,2	37,9	39,0	38,2	37,5
Cari Harcamalar	18,0	18,1	18,4	18,0	17,6
Yatırım Harcamaları	3,8	4,0	3,8	4,0	4,0
Transfer Harcamaları	18,3	18,5	19,4	18,7	18,2
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	3,0	2,8	2,6	2,5	2,4
Genel Devlet Dengesi	-0,6	0,0	-0,7	-0,7	-0,4
Faiz Giderleri Hariç Denge	2,3	2,8	2,0	1,8	2,0
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-1,3	-0,6	-1,3	-0,9	-0,6
Faiz Gid. ve Özelleştirme Gel. Hariç Denge	1,7	2,2	1,3	1,5	1,7

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 6: Merkezi Yönetim Bütçesi

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Harcamalar	448,8	506,0	570,5	618,6	669,3
Faiz Hariç Harcamalar	398,8	453,0	514,5	559,6	606,3
Faiz Giderleri	49,9	53,0	56,0	59,0	63,0
Gelirler	425,4	483,4	540,8	593,6	646,2
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	352,5	407,5	459,2	511,0	566,5
Diğer Gelirler	72,9	75,9	81,7	82,6	79,7
Bütçe Dengesi	-23,4	-22,6	-29,7	-25,0	-23,1
Faiz Dışı Denge	26,5	30,4	26,3	34,0	39,9
Program Tanımlı Harcamalar	398,8	453,0	514,5	559,5	606,2
Program Tanımlı Gelirler	406,9	461,4	515,8	573,1	633,4
Program Tanımlı Denge	8,1	8,4	1,3	13,5	27,1
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Harcamalar	25,7	25,8	25,9	24,9	24,2
Faiz Hariç Harcamalar	22,8	23,1	23,3	22,5	21,9
Faiz Giderleri	2,9	2,7	2,5	2,4	2,3
Gelirler	24,3	24,6	24,5	23,9	23,3
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	20,2	20,8	20,8	20,5	20,5
Diğer Gelirler	4,2	3,9	3,7	3,3	2,9
Bütçe Dengesi	-1,3	-1,2	-1,3	-1,0	-0,8
Faiz Dışı Denge	1,5	1,5	1,2	1,4	1,4
Program Tanımlı Harcamalar	22,8	23,1	23,3	22,5	21,9
Program Tanımlı Gelirler	23,3	23,5	23,4	23,0	22,9
Program Tanımlı Denge	0,5	0,4	0,1	0,5	1,0

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program